

Berta Dávid

A népegészségügyi termékadó jellemzői és fejlesztési lehetőségei

2. rész

Cikksorozatunkban a nagy mennyiségben károsnak tekinthető hozzávalókat tartalmazó termékekre kivetett hazai népegészségügyi termékadót (NETA) vizsgáljuk meg. A NETA jól illeszkedik számos ország által kivetett, hasonló célú különadók sorába, amelyek közül azonban kiemelkedik összetettségével és a lefedett termékek széles körével. Az elméleti háttérrel és nemzetközi példákat ismertető első cikk után a második részben bemutatjuk az adónem főbb jellemzőit, bevezetésének költségvetési és fogyasztásra gyakorolt hatásait, valamint részletesebben ismertetjük az MNB Versenyképességi programban a NETA továbbfejlesztésével kapcsolatban javasolt intézkedéseit.

A magyar népegészségügyi termékadó jellemzői

A társadalom egészére nézve káros tevékenységekre kivetett nemzetközi adók közül a hazai NETA kiemelkedik komplexitásával. A népegészségügyi termékadó Magyarországon 2011 szeptemberében került bevezetésre. A nemzetközi szervezetek, illetve a hasonló adónemeket kivető országok pozitív, követendő példaként hivatkoznak a magyar népegészségügyi termékadóra. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) értékelése szerint a NETA a gondosan, célzottan kiválogatott, csak az egyértelműen negatív hosszú távú élettani hatásokkal járó termékkörök adóztatásának köszönheti a sikerét és gyors társadalmi elfogadottságát, ami példa lehet más európai országok számára. Az OECD 2016-os elemzésében szintén méltatja az adónem sikerét, ugyanakkor további lépések szükségességére hívja fel a figyelmet. Az Európai Bizottság 2017-ben azt találta, hogy a NETA bevezetése elősegítette az egészségre káros termékek fogyasztásának csökkenését, főként az alacsonyabb végzettségű és jövedelmű társadalmi csoportokban.

A NETA jelentőségét elsősorban a jól célzott termékkör adja. Az adónem hatálya alá tartozó termékek nagy változatosságot mutatnak, de közös bennük, hogy az adókotelezettség a bennük található káros összetevők keletkeztetik. Az adónem főként a jelentős mennyiségű hozzáadott cukrot tartalmazó ételekre és italokra vonatkozik, de érinti a sós termékeket, valamint az alkoholos italokat is. A hozzáadott cukrot

tartalmazó termékek után fizetett adó jelentős részét képezi a NETA bevételeknek, ebből is elsősorban az előrecsomagolt cukrozott készítmények (csokoládé, rágó, marcipán, cukorka, keksz, ostya, fagyalt, jégkrém stb.) után fizetett adóbevétel volt meghatározó. A cukros termékek megadóztatása azért is tekinthető indokoltnak, mert bár a hazai lakosság cukorfogyasztása nemzetközi összevetésben nem tekinthető kirívónak, azonban az OGYÉI 2016-os felmérése szerint 2009 és 2014 között emelkedett. A hazai cukorfogyasztás a napi ajánlott energiabevitel 7,6 – 8,6 százaléka között volt 2014-ben (1. táblázat), ami a WHO 5 százalékos ajánlása felett alakult. A NETA a cukrot tartalmazó egyéb termékek (üdítő, kakaópor, gyümölcsíz) mellett érinti az alkoholos italokat, az alkoholos frissítőket, a sós snackeket (sütött, extrudált, pörkölt sós termékek), az energiatalokat, valamint az ételízesítőket.

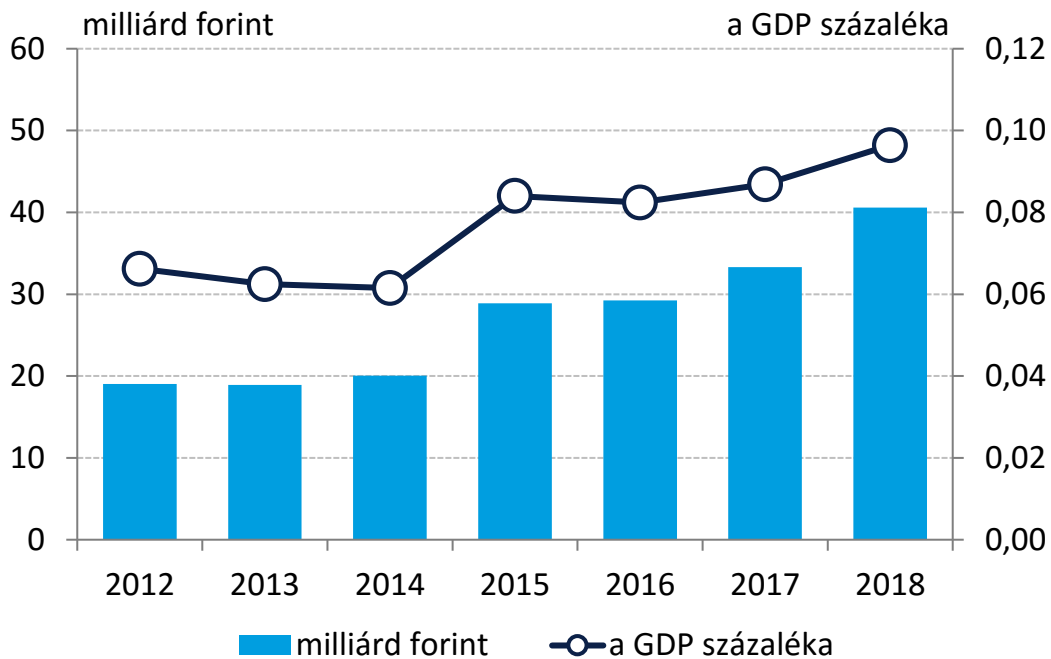
1. táblázat: A hozzáadott cukor fogyasztása Magyarországon

	Férfi		Nő	
	2009	2014	2009	2014
Napi ajánlott energiabevitel százaléka	6,9	7,6	8,0	8,6
Mennyiség (gramm)	50,7	52,7	43,6	45,5

Forrás: OGYÉI, Országos Táplálkozás és Tápláltsági Állapot Vizsgálat, 2016

A széles lefedettségű termékkör következtében a NETA bevételekből származó költségvetési bevétel is jelentős. Az államháztartási adóbevételek dinamikusan emelkedtek az elmúlt években, 2018-ban már több mint 40 milliárd forinttal hozzájárulva az Egészségbiztosítási Alap bevételeihez (1. ábra). A GDP-arányos befizetések a korábbi években tapasztalt 0,07 százalék körüli szintről a tavalyi évre a GDP 0,1 százalékára növekedtek, ami az adómértékek idej általános emelése, valamint a termékkör mérsékelt bővítésének köszönhetően várhatóan tovább emelkedik. A bevételek közel 40 százalékát a jelentős hozzáadott cukrot tartalmazó termékek adják, ugyancsak mintegy 40 százalékos az alkoholos italok után fizetett adó részaránya, az egyéb bevételek közül pedig kiemelkedik az ételízesítők és energiatalok fogyasztása után történő adófizetés.

1. ábra: A NETA-ból származó éves költségvetési bevétel

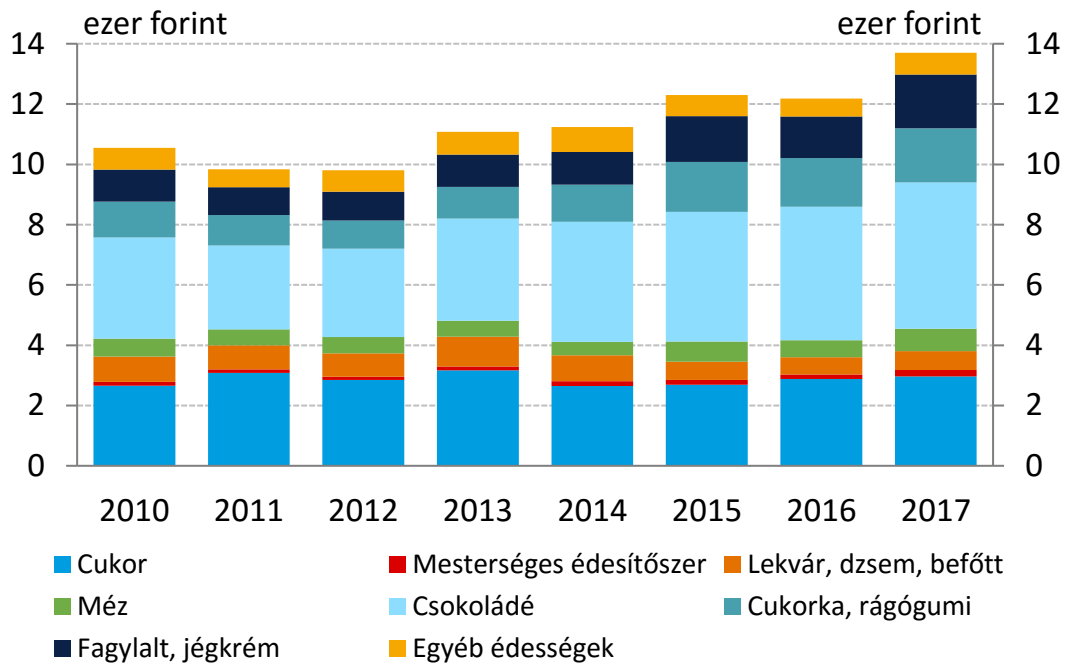

Forrás: MÁK, KSH

A NETA bevezetésének hatásai

A különadó bevezetése után már az első évben kedvezőek voltak a tapasztalatok. A NETA sikeresen módosította a fogyasztói és gyártói szokásokat, amit a Nemzeti Egészségfejlesztési Intézet (korábban OEFI) 2013-as elemzése is alátámaszt. A felmérés alapján a gyártók 40 százaléka módosított a receptúráján; 30 százalékuk teljesen eltávolította a káros összetevőt és 70 százalékuk csökkentette annak mennyiségét. A NETA köteles termékek forgalma 27 százalékkal csökkent, átlagos árak pedig 29 százalékkal emelkedett. Ezen belül az édességekre fordított háztartási kiadások esetében is megfigyelhető ez a tendencia. A cukros termékekre költött lakossági kiadások reálértéken már a bevezetés évében csökkentek, ami a következő évben is folytatódott (2. ábra). Ezután azonban a kiadások a háztartási reáljövedelmek dinamikus növekedésével, valamint a háztartások fogyasztásának emelkedésével az édességekre fordított kiadások is bővülni kezdtek.

2. ábra: Az édességekre fordított egy főre jutó éves kiadások reálértéken

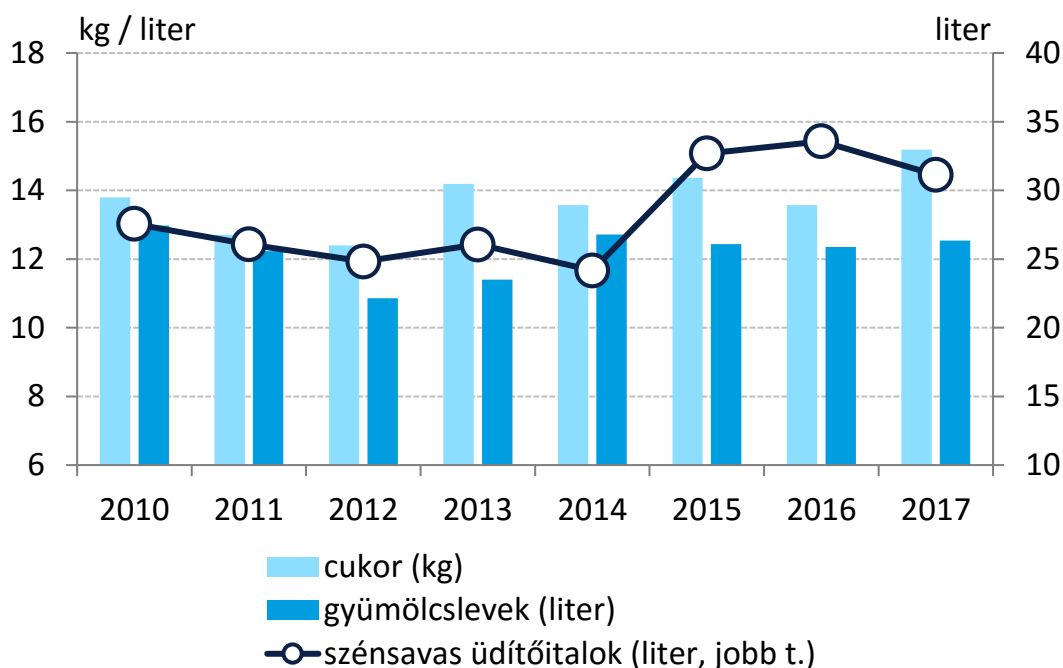

Forrás: KSH

Megjegyzés: 2010-es árakon, a KSH által édességekre (cukor, lekvár, méz, csokoládé és cukorka) publikált éves fogyasztói árindex-szel számítva

A kiadások alakulásához hasonló folyamat figyelhető meg az egy főre eső fogyasztásban is, ahol a bevezetést követően csökkent, majd később lassan emelkedni kezdett a fogyasztás. A cukros termékek (cukor, gyümölcslevek, szénsavas üdítőitalok) egy főre jutó fogyasztása a NETA kivetését követően visszaesett, de később lassú emelkedésnek indult (3. ábra). A fogyasztás felzárkózása azt sugallja, hogy szükségessé válhat újabb intézkedések bevezetése, az adónem finomhangolása, esetleg annak kiterjesztése, vagy az adómértékek módosítása.

3. ábra: Egyes cukrot tartalmazó termékek egy főre jutó éves hazai fogyasztása

Forrás: KSH

Továbblépési lehetőségek, az MNB javaslatai

Az idei évben körülbelül 20 százalékkal emelkedett általánosan a NETA köteles termékkörök adóterhe, ugyanakkor az MNB javaslatai szerint van még tér az adónem fejlesztésére. A különadó egyes termékkörökre vonatkozó mértéke a legtöbb adó-nemmel ellentétben nem százalékban kifejezett adókulcsként, hanem egyösszegű adómértékként (*lump sum*) jelentkezik, ami az egyes termékek esetében fogyasztási egységekre, literre és kilogrammra vetítve került meghatározásra. Az adómértékek csak elvétve változtak az elmúlt években, azonban az idei évben sor került egy általános, hozzávetőleg 20 százalékos adóemelésre (2. táblázat), ami az összes termékkört érintette, emellett újabb alkoholos italok kerültek a NETA hatálya alá.

2. táblázat: A népegészségügyi termékadó emelkedésének mértéke termékkörök szerint

Termék	Adómérték		Változás
	2018	2019	
üdítő (szörp)	200	240	20%
üdítő (egyéb)	7	15	114%
energiaital (taurin)	250	300	20%
energiaital (egyéb)	40	50	25%
cukrozott kakaópor	70	85	21%

Termék	Adómérték		Változás
	2018	2019	
cukrozott előrecsom. készítmény	130	160	23%
sós snack	250	300	20%
ételízesítő	250	300	20%
ízesített sör	20	25	25%
alkoholos frissítő	20	25	25%
gyümölcsíz	500	600	20%
alkoholos ital (térfogatszázalék)			
1,2 – 5	20	25	25%
5 – 15	100	120	20%
15 – 25	300	360	20%
25 – 35	500	600	20%
35 – 45	700	850	21%
45 –	900	1100	22%

Forrás: 2011. évi CIII. törvény, 2018. évi XLI. törvény

Az MNB a 2019-ben megjelent Versenyképességi programban tett javaslatokat az adónem továbbfejlesztésére vonatkozóan. A javasolt intézkedések egyik leginkább hangsúlyos eleme a hozzáadott cukrot tartalmazó termékek további visszaszorítása. Az üdítőitalok esetében érdemes megfontolni az Egyesült Királyság példáját, ahol a tavaly bevezetett különadó sikeres volt a gyártói receptúrák megváltoztatásában. A hazai NETA módosítható lenne a brit sávós módszerhez hasonlóan, azonban a két országban tapasztalható eltérő vásárlóerő és árszínvonal figyelembe vételével. Az Egyesült Királyságban az üdítőitalok 100 ml-re vetítve 5 gramm cukortartalomig adómentesek, majd 5 és 8 grammnál emelkedik az adó mértéke (3. táblázat). Magyarországon csak 8 gramm a sávhatár, ezért célszerűnek tartjuk egy újabb alsó sáv bevezetését, ami alacsonyabb cukortartalom alkalmazására ösztönözheti a gyártókat, ahogyan az Egyesült Királyságban már az adónem bevezetését megelőzően történt.

3. táblázat: A cukros üdítőkre kivetett brit és magyar különadó mértéke, és javaslatunk

Cukortartalom gramm / 100 ml	Adómérték (literenként)				
	Egyesült Királyság		Magyarország		
	font	forint	2018	2019	javaslat
0 – 5	0	0	0	0	0
5 – 8	0,18	70	0	0	15
8 –	0,24	90	7	15	30

Az adóteher sávossá alakítása alkalmazható lenne az előrecsomagolt cukrozott készítmények esetében is. Jelenleg a különadó csak 25 gramm hozzáadottcukor-tartalom felett fizetendő, és ezen érték felett az adómérték egységes összegű. Javasoljuk az adóteher sávosítását, amit például 10, 25 és 50 grammos határokkal lenne célszerű kialakítani, ahol az adó mértéke a 2019-es szint, vagyis 160 forint 50, 100 és 200 százaléka lenne. Egy ilyen módosítás a gyártók jelentős részét az egészségesebb recept használatára motiválhatná azáltal, hogy termékük egyáltalán a NETA alá (pl. cukrozott joghurtok), vagy adott esetben a progresszívebb kulcs alá esne (pl. mogyrókrémek). Célszerűnek tartanánk továbbá a NETA további kiterjesztését a környezetszennyező módon előállított, és kedvezőtlen hosszú távú egészségügy hatásokkal járó pálmaolaj (pálmaszír) élelmiszeripari felhasználására. Ezen felül érdemesnek tartjuk megfontolni a népegészségügyi termékadó bevezetését a magas zsírtartalmú ételekre, húskészítményekre, valamint a helyben készített magas cukor- vagy só-tartalmú termékekre.

Összefoglalóan a hazai népegészségügyi termékadó bevezetése sikeresnek tekinthető, de a kedvező tapasztalatok alapján tovább is fejleszthető. A különadó kivetésének hatására mind a fogyasztók, mind a gyártók igyekeztek alkalmazkodni, ami a forgalom csökkenésével, az átlagárak emelkedésével, és a káros összetevők mérséklődésével párosult az első években. A NETA emellett jelentős költségvetési bevételt eredményezett, ami a tavalyi évben meghaladta a 40 milliárd forintot. Az MNB Versenyképességi programja a sikeres adónem továbbfejlesztését javasolja az adóalap kiterjesztésével és az adómértékek sávosításával a jobb célzottság érdekében.

„Szerkesztett formában megjelent az Infostart.hu oldalon 2019. május 25-én.”